

Література

1. Грановский Т.Н. Лекции по истории средневековья / Т.Н. Грановский. – М. : Наука, 1987. – 428 с.
2. Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой Европы глазами современников / А.Я. Гуревич. – М. : Искусство, 1989. – 367 с.
3. Ключевский В.О. Очерки и речи. Второй сборник статей / В.О. Ключевский. – М., 1913. – 232 с.
4. Курбатов Г.Л. История Византии (от античности к феодализму) / Г.Л. Курбатов. – М. : Высшая школа, 1984. – 207 с.
5. Лавровский Н.О. О древнерусских училищах / Н.О. Лавровский. – Харьков, 1854. – 118 с.
6. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада / Ж. Ле Гофф. – М. : Прогресс, 1992. – 376 с.
7. Львов С. Альберт Дюрер / С. Львов. – М. : Искусство, 1985. – 319 с.
8. Тойнби А. Постигание истории / А. Тойнби. – М. : Прогресс, 1991. – 720 с.

ТКАЧ Г.В.

ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ НА СТОРІНКАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРЕСИ 50-х рр. ХХ ст.

Європейське освітнє товариство впродовж дев'яти років перебуває під знаком Болонського процесу, суть якого полягає у формуванні на перспективу Зони європейської вищої освіти. У вирішенні завдань розбудови на сучасному етапі національної вищої школи чільне місце посідає проблема професіоналізму педагогічних кадрів. Загострені суперечності між рівнем професійної підготовки та рівнем готовності педагогічних кадрів виконувати свої професійні функції, між процесом динамічного оновлення знань, масштабністю практичних завдань, які вирішують учителі початкової школи, і недостатнім рівнем їхнього духовного потенціалу, професійної компетенції, загальної культури вимагають сьогодні приведення кваліфікації педагогів у відповідність з досягнутим рівнем розвитку науки, культури, економіки, соціальної сфери та виробництва.

Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів завжди перебуває в центрі уваги наукових досліджень як неоднозначний особистісний і соціальний феномен. Особистість учителя та його професійне самовираження вивчали В. Бондар, М. Красовицький, С. Крисюк, Н. Протасова, В. Пікельна, М. Поташник, П. Худомінський. Визначальним у нашому дослідженні є завдання вивчення та поширення передового педагогічного досвіду з метою надання методичної допомоги учителям початкової загальноосвітньої школи щодо підвищення їх наукового рівня та професіоналізму.

Необхідність вивчення передового педагогічного досвіду, обґрунтування сутності пояснюється тим, що предметом вивчення поставленої проблеми виступає кращий результативний зразок педагогічної діяльності, його об'єктивне оцінювання з боку науки та сприйняття педагогами-практиками, обґрунтування місця в освітньому просторі України.

Мета статті – систематизувати питання вивчення передового педагогічного досвіду на сторінках педагогічної преси другої половини ХХ ст.

Вивчення педагогічної журналістики другої половини ХХ ст. дало змогу встановити, що одним із найбільш актуальних серед освітніх питань у досліджуваній період було питання про вивчення та поширення передового педагогічного досвіду. Як свідчить аналіз публікацій педагогічної преси другої половини ХХ ст., для дидактики досліджуваного періоду було характерним розкриття освітньо-виховних можливостей педагогічного досвіду, його ролі та місця в організації навчально-виховного процесу.

У ході дослідження встановлено, що на сторінках журналів “Народное образование”, “Народная школа”, “Шлях освіти” у 50-х рр. ХХ ст. неодноразово друкувалися статті педагогів-новаторів, у яких і розкрився їхній педагогічний талант. У своїх статтях вони ставили питання принципового значення: про значення й характер педагогічного досвіду; про єдність нових прогресивних починань та виправданого перевіреного досвіду виховання підростаючого покоління; про необхідність розвитку громадської думки з питань вивчення та поширення передового педагогічного досвіду. Так, у статті “Про вивчення й поширення кращого педагогічного досвіду” порушуються питання про значення передового педагогічного досвіду для науки; про необхідність узагальнення і впровадження кращого досвіду вчителів у справі народної освіти, про самостійність та творчість досвідчених учителів; про роль керівництва та практики у справі поширення та впровадження педагогічного досвіду. Автори проводили паралель між педагогічною теорією та багатим досвідом, накопиченим школою. “Теорія, – зазначала Л. Дубровіна, – здатна перетворитися на потужну силу робітничого руху, якщо вона складається у непереривному зв’язку з практикою, бо вона і тільки вона може надати руху впевненості, сили орієнтування і розуміння внутрішнього зв’язку оточуючих подій” [3, с. 11].

Цінним, на наш погляд, є те, що автори статей приділяли увагу питанням поширення та впровадження передового педагогічного досвіду, яке “...у школі вважали важливішим завданням, успішне вирішення якого допоможе підняти навчання і виховання учнів на вищий ступінь” [5, с. 33].

Цю думку підтримували й інші дописувачі, наприклад, автор у статті “Наполегливо запроваджувати передовий досвід” зазначав, що знання педагогічного досвіду необхідне не тільки для поширення його в інших районах та областях; цей досвід допоможе виправити недоліки у керівництві справою народної освіти. Продовження цієї думки знаходимо і в публікації “Опір на нове, поширювати позитивний досвід”. Автор статті зазначав, що не слід зводити вивчення та поширення передового педагогічного досвіду до простого наслідування або копіювання і впровадження. Він підкреслив, що вивчення передового педагогічного досвіду має ширше коло завдань: боротися з рутиною, відсталістю, безініціативністю, спиратися на нове, наполегливо запроваджувати в життя все передове, активно поширювати позитивний досвід.

Отже, звернення до накопиченого досвіду, вивчення, узагальнення та впровадження передового досвіду допомагає у вирішенні важливих питань, що стосується організації навчально-виховного процесу у педагогіч-

них навчальних закладах. Передовий педагогічний досвід має велике значення для розвитку педагогічної науки: він є об'єктом наукового пізнання, живить педагогічну теорію новими фактами, прогресивними ідеями, являє собою надійний критерій істинності теоретичних положень.

Аналіз публікацій вказаного періоду свідчить про існування різних визначень поняття “передовий педагогічний досвід”. Його розглядають: як практику виховання, освіти і навчання та як результат цієї практики, що виявляється в якостях учнів (Е. Монозсон); як експериментальну діяльність (А. Шиміна); як спосіб фіксації, зберігання й передачі інформації про результати педагогічної діяльності (І. Кривонос); як завершену практику, що виявляється і матеріалізується в різних формах і на різних рівнях (Я. Турбовський) тощо [6, с. 8].

У контексті нашого дослідження викликають інтерес висновки вчених, які розробляли питання теорії і методики саме передового педагогічного досвіду: Ю. Бабанського, І. Боронілова, В. Бондаря, І. Кривонос, Л. Момот, О. Ярошенко, Л. Прокопенко, Я. Турбовського та ін. [1; 4]. У своєму дослідженні ми дотримуємося визначення про те, що педагогічний досвід – сукупність знань, умінь і навичок, набутих у процесі безпосередньої педагогічної діяльності; форма засвоєння педагогом раціональних здобутків своїх колег [4].

У ході наукового пошуку встановлено, що передовий педагогічний досвід відображає найбільш актуальні соціальні вимоги сучасного суспільства, забезпечує якісне вирішення завдань удосконалення масової практики, несе в собі елементи новизни у змісті, формах та методах вирішення певних навчально-виховних завдань [1]. Він виступає як організований, цілеспрямований педагогічний процес та його результат, який відображається в якостях особистості школяра [2].

Обговорюючи питання про зміст передового досвіду, автори статей наголошували, що його вивчення починається з накопичення фактів. При цьому необхідно не тільки знати, як відбувається навчання та виховання учнів, а й якими є результати (знання, навички, культурний кругозір учнів, досягнення у їх вихованні).

Процес вивчення передового педагогічного досвіду проходить складний тривалий шлях і охоплює широку сферу педагогічної праці вчителя, що починається з вивчення його змісту та завершується ефективною реалізацією ідей у його педагогічному мистецтві з трансформацією у власну методичну систему.

У численних публікаціях зазначалось, що при вивченні передового досвіду доцільно застосовувати такі методи: відвідування та запис уроків учителя, бесіда з учителем, відвідування позакласних занять, ознайомлення з наочними посібниками, якими вчитель користується на уроках, бесіда з учнями, аналіз письмових робіт учнів (домашніх, тренувальних, контрольних, екзаменаційних), ознайомлення з посібниками, виготовленими учнями і вчителем. Важливим моментом у вивченні досвіду учителів є також аналіз методичних прийомів, які забезпечують міцні знання учнів [8, с. 29].

Ідея вивчення та поширення передового педагогічного досвіду підтримувалася багатьма авторами-кореспондентами. Вони неодноразово звертали увагу на те, що необхідно, перш за все, запобігати механічному перенесенню досвіду від одного вчителя до іншого, з однієї школи в іншу. Не можна забувати про особистість і значення самого вчителя. Особистість учителя – його погляди, переконання, талант, моральний образ, досвід, знання – має рішуче значення в організації педагогічного процесу.

Значне місце в педагогічній журналістиці 50-х рр. ХХ ст. відводилось визначенню принципів, якими слід керуватися при вивченні й узагальненні педагогічного досвіду шкіл та інших навчальних закладів: планомірне накопичення фактів, їх аналіз і теоретичне узагальнення; взаємозв'язок фактів і побудова висновків на їх основі; систематичність та послідовність вивчення повсякденного досвіду; врахування творчих інтересів вчителів при виборі найбільш суттєвих тем для вивчення; цілеспрямованість процесу з вивчення та узагальнення досвіду; поєднання монографічного вивчення досвіду кращих учителів з поглибленим вивченням окремих явищ шкільного життя, розробка нових педагогічних проблем; планомірне висвітлення педагогічного досвіду у друку – на сторінках методичних журналів і газет, а також у соціальних брошурах та монографіях про роботу окремих учителів, шкіл та інших навчальних закладів [3, с. 15–19].

Обґрунтовуючи питання передового педагогічного досвіду освітяни-журналісти досліджуваного періоду підкреслювали необхідність передачі майбутньому поколінню цілісного досвіду, а не розрізнених фактів.

Важливим завданням органів народної освіти є пошук досвіду, “секретів” успішної педагогічної праці одного вчителя, однієї школи та перетворення їх у досягнення багатьох. Пропаганда досвіду потребує широко розгорнутої масової та організаторської роботи. “Необхідно допитливо шукати досвід і прагнути, щоб методи роботи кращого вчителя і кращого колективу поширювались і мали якомога більше послідовників”, – підкреслювалось на сторінках журналу “Народное образование” [7, с. 7]. Вивчення і пропаганда зразків педагогічної праці мають починатися, перш за все, у низовому колективі. Педагогічна рада, промислова нарада, відкритий урок, учительська стінгазета – можуть слугувати трибуною обговорення та пропаганди кращого досвіду і сприяти тому, щоб всі працювали краще, з високими результатами.

На сторінках педагогічної преси 50-х рр. ХХ ст. знайшли своє відображення питання про використання багатого арсеналу засобів і форм пропаганди педагогічного досвіду. Зазначалося, що необхідно прагнути, щоб самі педагоги – творці досвіду – були його пропагандистами, виступаючи перед масовими учительськими аудиторіями, розкриваючи методи своєї успішної праці, творчості, ознайомлюючи з прийомами власної роботи товаришів [7, с. 8].

Значне місце в педагогічній журналістиці відводилось висвітленню пропаганди та впровадженню педагогічного досвіду інститутами підви-

щення кваліфікації, обласними будинками вчителя, на педагогічних читаннях і виставках, на сторінках обласної преси тощо.

Автори-кореспонденти висловлювали необхідність у піднесенні рівня центральних “Педагогічних читань” з метою обговорення питань і проблем, успішне вирішення яких може допомогти радикально покращити якість навчання і виховання учнівської молоді.

Дієвою формою пропаганди та поширення досвіду у зазначений період були педагогічні журнали. На сторінках журналів друкувалися статті на актуальні теми, які в системі демонстрували досвід шкільних колективів за розділами навчально-виховної роботи.

Ефективною формою пропаганди та поширення досвіду виступали також учительські наради, науково-практичні конференції. Однак, як зазначалося на сторінках педагогічної преси, всі ці форми пропаганди не завжди приводили до того, що досвід кращих учителів дійсно впроваджувався в практику. Впровадженням передового досвіду в практику шкіл займалися директори, завідувачі навчальної частини, керівники методичних об'єднань, методисти та шкільні інспектори [5, с. 33–34].

У поширенні досвіду кращих учителів великого значення набули семінари-практикуми. Для проведення таких семінарів необхідна спеціальна підготовка. Така форма роботи сприяла накопиченню учасниками семінару позитивного досвіду, який вони бачили та всебічно обговорювали.

Важливе значення у пропаганді кращого досвіду займали педагогічні виставки. Робітники району розглядали та відбирали матеріал для виставок за такими розділами: методична робота; з досвіду роботи кращих учителів; шкільні гуртки; творчі роботи учнів (малюнки, твори, вишиванки); робота на шкільному дослідному майданчику; наочні посібники, виготовлені учнями.

Вивчення педагогічних публікацій з цієї проблеми свідчить, що такі форми роботи з педагогічним досвідом надавали можливості глибоко вивчити та оцінити викладацьку діяльність учителів, краще виявити її позитивні та негативні боки, більш правильно оцінити методику навчально-виховної роботи. При цьому автори статей зазначали, що систематичне проведення різноманітних заходів з метою поширення передового досвіду сприяє цілеспрямованій та актуальній методичній роботі, стимулює кожного педагога до підвищення власного ідейно-наукового рівня та педагогічної кваліфікації [8, с. 30].

Обґрунтовуючи питання вивчення та поширення передового педагогічного досвіду, освітяни-журналісти досліджуваного періоду підкреслювали, що виконання всіх вказаних вище завдань можливе за рахунок дотримання певних умов:

1. Безперервна та систематична робота вчителя щодо підвищення власного ідейно-теоретичного рівня.

2. Безперервна робота вчителя над підвищенням власної наукової та педагогічної кваліфікації. Наука постійно рухається вперед і вчитель має постійно стежити за новітніми досягненнями, безперервно здійснюючи ви-

кладання свого предмета, підвищуючи ідейно-теоретичний рівень викладання.

3. Критична та самокритична позиція вчителя у боротьбі за якісну освіту та виховання молодого покоління. Критика та самокритика є рушійною силою нашого суспільства.

На сторінках педагогічних журналів 50-х рр. ХХ ст. було визначено недоліки, що були наявними при вивченні та поширенні кращого педагогічного досвіду. Серед них називалися такі: пасивна участь учителів у вивченні та узагальненні власного досвіду; відсутність допомоги органам народної освіти з боку вищих та середніх педагогічних навчальних закладів; побудова науково-дослідної діяльності у відриві від актуальних проблем освіти, над якими має працювати школа (у методах наукових досліджень іноді допускаються застарілі, механічно перенесені педагогічні прийоми (зволікання різними анкетами); недостатній розвиток наукового експериментування, яке є науковим і спрямованим на подальший розвиток педагогічної теорії) [3, с. 14].

Висновки. Таким чином, аналіз матеріалів періодичної преси 50-х рр. ХХ ст. дає підстави для таких висновків: під педагогічним досвідом розумілася сукупність знань, умінь і навичок, набутих у процесі безпосередньої педагогічної діяльності; форма засвоєння педагогом раціональних здобутків своїх колег.

Крім того, автори-кореспонденти обґрунтували методи відображення передового педагогічного досвіду (відвідування та запис уроків учителя, бесіда з учителем, відвідування позакласних занять, ознайомлення з наочними посібниками, якими вчитель користується на уроках, бесіда з учнями, аналіз письмових робіт учнів); визначали шляхи здійснення педагогічного досвіду; підкреслювали значення і роль вчителя-майстра в процесі підвищення педагогічної майстерності вчителів-практиків.

Література

1. Бабанский Ю.К. Передовой опыт учителей и педагогическая наука / Ю.К. Бабанский // Сов. педагогика. – 1977. – № 11. – С. 43–48.
2. Бондарь В.И. Проблема выявления и обобщения передового педагогического опыта / В.И. Бондарь // Сов. педагогика. – 1979. – № 8. – С. 82–88.
3. Дубровина Л. Об изучении и распространении лучшего педагогического опыта / Л. Дубровина // Народное образование. – 1950. – № 3. – С. 7–19.
4. Жерносек П. Передовой педагогический опыт: проблемы пропозиции / П. Жерносек // Педагогика і психологія. – 1994. – № 4. – С. 111–116.
5. Корогодский Е. Распространение передового опыта / Е. Корогодский // Народное образование. – 1954. – № 11. – С. 33–40.
6. Момот Л.Л. Передовой педагогический опыт: теория і практика / Л.Л. Момот. – К. : Рад. школа, 1990. – 141 с.
7. Настоячиво внедряют передовой опыт // Народное образование. – 1955. – № 5. – С. 3–8.
8. Тупикин П. Планомерно изучать и распространять передовой опыт / П. Тупикин // Народное образование. – 1958. – № 9. – С. 26–30.